

SLOVESNOSŤ.

Literárnia a kritická príloha k »Orlovi.«

Zodpovedný redaktor:

Andrej Truchlý-Sytniansky.

Roč. I.

Turč. Sv. Martin, 31. Marca 1873.

Číslo 3.

Pohlady na literatúry slovanské.

(Pokračovanie.)

I.

Literatúra slovenská.

V predošlých dvoch číslach časopisu nášho, kde sme bez všetkej premeny podali stručný prehľad literárneho dejepisu slovenského, písaný veľhlasným ruským spisovateľom, — sľúbili sme, že i sami a to zovrubnejšie prehoríme o počiatkoch, postupe a vývine našej ľubej reči a literatúry.¹⁾

Reč slovenská mlúvi sa nie len na tak zvanom Slovensku, jako sme to už vyššie videli, no i na juhovýchodnej Morave, v Rakúsach, v dolnom Uhorsku a v nektorých obciach vo vojvodine Srbskej. Na Slovensku, kde slovenské nárečie vyjmajúc nektoré pojediné nemecké a maďarské ostrovy výhradne panuje, započína sa jeho rozhranie pri Beskydách blízko riek Bečvy a Kysuce, ztade vybieha na Moravu cez Radhoš ku Kelču, k Bystrici Hostýnskej, k Napajedlu a k Podivínu, kde prechádza do Rakús od Valtík k Cahnovu a Strezenicom; ztade tiahne sa opodiaľ rieky Moravy k Devínu a ďalej k Prešporku, i vybieha v pojedíných oasach

¹⁾ Keď menom literatúry (písmnictva) menujeme súčet duševných výplodov istého národa, nakoľko tieto v písmných pamiatkach složené sú: je dejepis literatúry — výprava pôvodu, vyvíňovania, vzdelávania, kvetu a úpadu duševného života istého národa, jako sa v písaných plodoch ducha jeho objavuje. Učí teda dejepis literatúry slovenskej najmä tie výplody duševnie národa slovenského v písmo složené soznávať, v ktorých spôsob vyvíňovania tohoto duševného najvidomejším sa stáva, poukazujúc pri tom jak na vzájomné účinkovanie literárnych úkazov medzi kmeňmi slovanskými, najmä sebe najbližšími českým a slovenským, tak obzvláste i na vliv, ktorý literatúra z iných živlov vzdelanosti, menovite z politického života dostávala.

za Dunaj ku Sáve, od Prešporku tiahne sa ku Komárnu, Novým Zámkom, Ostrihomu, Vacovu, i točí sa na juh v mnohých ostrovoch medzi Dunajom a Tisou na Vojanskú Hranicu, kde sa so srbštinou spojuje, na severovýchod ale k Lučeneu v Novohrade a Rymávskej Sobote v Gemeri a cez Plešivec ku Košicam; od Košíc ide vedľa reči maloruskej k Humennému a Snine, obracia sa potom k Stropkovu a Lubovnému, ztade postupuje po hranicach haličských do Oravy; pri Bystrici prechádza do Trenčianska, i beží po rieke Kysuci k Beskydom. Slovenčina delí sa na tri podrečia: *západnie*, *srednie* a *východnie*. V podrečí západnom hovorí sa na východnej Morave, v Rakusoch od Valtík k Cahnovu a na našom Slovensku v župách: prešporskej, nitranskej a trenčanskej. Podrečie toto dá sa rozvrhnúť na päťoro rôznorečí: moravsko-slovenské, belohorské (v župe horňonitrianskej a prešporskej až po Biele Hory), trnavské, trenčansko-nitrianské a žilinské. Podrečie srednie panuje v Orave, Turci, Liptove, Zvolene, Tekove, Veľkom Honte, Novohrade a Gemeri. I ono delí sa na päťoro rôznorečí: považské v Liptove, Orave a Turci, hronské vo Zvolene a v Tekove, hontské, novohradské a gemerské. Podrečie východnie je v Spiši, Šáriši, Zemuňi a Abauj-Tornánskej župe. Rôznorečia sú tri: spiško-šárišské blížiace sa k poľštine, zemuňsko-abaujvárske blížiace sa k maloruštine a sotácke okolo Humenného.

Dejiny reči a literatúry slovenskej dajú sa rozvrhnúť na dva veky, na starší a novejší, — a oba veky na štyri doby s jich poddobami.

Vek starší počína sa od najďávnejších pamiatok reči a ide až do prichodu českých Husitov pod Jiskrom na Slovensko, teda asi od r. 58 po Kristu Pánu do r. 1440; i ob-

sahuje dve doby. *Prvá doba* siaha od najstarších zpráv o duševnom živote Slovanov vôbec a Slovákov zvlášte, až do pádu državy Velkomoravskej r. 907, či do X. storočia; i rozpadáva sa na dve *poddoby*: *na pohanskú*, siahajúcu až do príchodu vierozvestov slovanských svätého Cyrilla a Methoda v kraje naše r. 863 a vyprávajúcu o básnictve a povestníctve slovenskom, pochádzajúcom povahou a obsahom svojim zväčša z doby ešte pohanskej, a o staro-českom básnictve národno-umeleckom, z ktorého nektoré zachovalé spevy nie len povahou a obsahom, ale i rečou svojou do doby tejto patria; — *na poddobu kresťanskú* od r. 863—907, vyprávajúcu o založení písomnosti kresťanskej vynalezením slovanskej azbuky kroz vierozvestov našich, a o počiatkoch literatúry staroslovanskej jazykom starobulharským vzdelávanej. *Druhá doba* siaha od úpadu državy Velkomoravskej r. 907, či o l. X. storočia až do stredy XV. storočia, t. j. až po vystúpenie Husovo v Čechách (1415) a presťahovanie i osadenie sa Husitov, došlých na Slovensko hlavne pod Jiskrom z Brandýsa, ktorý od r. 1440—1453 v moci svojej držal temer celé Slovensko, t. j. župy od Požoňu až po Košice a Prešov, ktorých pričinením a príkladom ujal sa jazyk český čo spisovná reč u Slovákov, najmä evanjelických. Kdežto u Slovanov pravoslavných, k východnej cirkvi sa priznávajúcej a Chorvátov katolíckych ujal sa a kvitlo v dobe tejto písomníctvo cirkevné - staroslovanské, glagolské a cyrillské, a v Čechách básnictvo kresťansko-národné: zavládla na Slovensku, jak v Uhorsku vôbec, latinčina čo reč diplomatická všetkými oborami písomníctva, nedajúc prístupu k užívaniu jazyka národného, tak že celá doba táto nie životom, lež jedine živorením duševným národa slovenského pomenovať sa dá.

Vek novejší ide od stredy XV. storočia až do dnes, i obsahuje tiež dve doby. *Doba prvá*, poľažne tretia, siaha od spomenutého prístahovania a osadenia sa Husitov českých na Slovensku a ujatie sa od toho času na

Slovensku jazyka českého čo spisovnej reči a spojeného s tým vznikom prvého rezkého života literárneho na Slovensku, avšak skoro výlučne len na poli náboženskom v reči spisovnej českej, či od stredy XV. storočia až do počiatku užívania nárečia slovenského čo spisovnej reči na začiatku XVIII. storočia. Doba táto pomenovať sa môže dobou skladania cirkevných evanjelických piesní a kníh náboženských. V Čechách až do XVI. storočia bola pustota, potom avšak prvý zlatý vek literatúry českej, (v ktorom účinkoval klasický spisovateľ český Adam Daniel z Velešlavína a preložená je vzornou rečou i slohom „Biblia kráľická“) až do bitky bielo-horskej (1620), po ktorej so životom politickým i literárnym život v Čechách upadol (vyjímúc vystúpenie Jána Amosa Komenckého) a zmohol sa len zase po smrti cisára Jozefa II. r. 1790 k výške znamenitej. Po bitke bielo-horskej stalo sa opätne sťahovanie sa Čechov prenasledovaných vo vlasti svojej na Slovensko. Doba druhá, poľažne štvrtá, siaha od prvopočiatkov užívania nárečia slovenského čo spisovnej reči Slovákov na začiatku XVIII. storočia až po dni naše. Je to doba ujmania sa vzájomnosti medzi kmenami slovanskými, upovedomenia národnosti slovanskej a následkom tejto u Slovákov i svojej kmenovitosti slovenskej, budenia života národného a ustálenia sa na spisovnej reči slovenskej (Bernolákov, Štúrov a konečne terajší ustálený Hattalov pravopis), po dočasnom vedľa seba užívaní spisovnej reči českej a slovenskej. Doba táto dá sa zase rozvrhnúť na dve poddoby: *poddoba prvá* od počiatkov užívania nárečia slovenského čo reči spisovnej Slovákov na začiatku storočia XVIII. až po vystúpenie Ľudovíta Štúra r. 1845; *poddoba druhá* od vystúpenia Štúrovho a utvorenia školy jeho, až po založenie literárneho spolku „Matica Slovenskej“ a po dnes.

Podajúc takto úvod a rozvrh dejín reči a literatúry slovenskej, prikrôčujeme k zovrubnejšiemu pojednávaniu o jednotlivých vekoch, dobách a poddobách.

(Pokračovanie nasleduje.)

Ivan Turgeniev čo novelist.

Ivan Turgeniev ¹⁾ narodil sa v Orle r. 1818 dňa 9. Novembra čo syn plukovníka Sergina Turgenieva, ktorý v tej gubernii mal

svoje statky; i pochádza z prastarej bojar-skej rodiny Turgenievov, ktorých meno už za času Lži-Dimitria a inde často v dejinách

¹⁾ Práve, keď sme pojednanie toto pre 2. č. „Slovesnosti“ chystali, došlo nám 3. čís. „Osvěty“

(roč. III. — diel 1.) a v ňom pojednanie od p. Antala Staška: „Ruské básnictví a Turgeniev.“

ruských sa spomína. Oni stáli vždy v prvom rade bojarských rodín, ba na čele ruchu národného a literárneho. Zvláštnu slávu si vydobyli bratia Alexander a Mikuláš. Alexander (r. 1784—1845) bol učený dejepisec a archeolog i bol jedon z najuprimnejších priateľov Puškinových, pri ktorého smrteľnej posteli stál a ktorého bezdušné telo do kláštora Svätogorského doprevádzal. On bol z prvých, ktorému sa podarilo memoiry cárice Katariny II. vypátrať a odpísať, ktoré neskôr Herzen (Iskander) vydal. Mikuláš, jeho mladší brat, ktorý len nedávno zomrel (* r. 1790), studoval v Göttingách, i bol r. 1813 pri boku baróna Steina ruským komisárom v nemeckých provinciách, Francúzku odňatých; vyšvihol sa na hodnosť štátneho radcu, zaplietol sa r. 1825 do spiknutia, bol „in contumaciam“ k smrti odsúdený i žil do nedávna jako ruský emigrant v Paríži, kde r. 1847 vydal trojsväzkové dielo: „La Russie et les Russes.“ Atak je Ivan Turgeniev blízky pokrevný týchto dvoch mužov. Prvú výchovu a vzdelanie obdržal v dome otcovskom od cudzozemských učiteľov, i strávil väčšiu časť svojej mladosti na dedine. Od r. 1834—38 studoval v Moskve a Petrohrade a neskôr ešte dva roky v Berlíne, kde soznámil sa s Bakuninom, s ktorým v jednej izbe býval, i studoval pilne dejepis a filozofiu. Nemecká filozofia a Hegel¹⁾ zaujala ho z počiatku veľmi, no neskôr neuspokojovala ho; i písal neskôr v nektorých svojich novellách so sarkasmom a trpkosťou. Navrátiac sa do Petrohradu, pracoval za krátky čas v ministerstve vnútra, i opustiv nastúpenú dráhu navždy, venoval sa celkom poesii. Prvé jeho pokusy, pri ktorých mu plody Puškinove a Lermontove boli vzorom, nevyšiel si nikto, i ztratil chuť k ďalšiemu veršovaniu i obrátil sa k próse. Malá poviedka „Khor a Kalinič“ r. 1846 napísaná a v Belinského časopise „Sovremenniku“ uverejnená, obrátila k nemu pozornosť obecnstva; i odobral sa do Parížu, kde napísal väčšiu časť svojej naj-

znamenitejšej práci „Dennik poľovníkov,“ ktorá ho odrazu na čelo ruských novellistov potískla. Ačkoľvek práca táto bola až nadmier tendenčná, censura ruská si ju nepovšimla, keď náčrtky tie za dlhý čas vychádzaly v „Sovremenniku.“ A len r. 1852, keď práca celá vo zvláštnom diele vyšla, videla censura, že sa jej prepustením veľmi prenáhľila, ale už nebolo možno chybu tú napraviť. No, pomstva preca nevystala. Keď Turgeniev po smrti Gogolovej malý článok o tomto výtečnom spisovateľovi uverejnil, bolo to vláde vhodnou príležitosťou, aby spisovateľa „Denniku poľovníkovho“ na jeho statky do vyhnanstva vypovedala. A len na usilovné zaujatie sa za jeho nástupníka trónu, teraz panujúceho cára Alexandra, vyšiel Turgeniev po dvoch rokoch opäť na svobodu. Od toho času žil sriedave v Rusku, Francii a Nemecku. R. 1863 usadil sa v Baden-Badene; no od vojny prusko-francúzskej žije v Paríži. Po náčrtkách „Dennik poľovníkov“ napísal celý rad menších a väčších povestí, ktoré skoro do všetkých európejských rečí preložené sú. V Moskve vychádza úplná zbierka jeho spisov v ruskom jazyku.

Náčrtky „Dennik poľovníkov,“ čerpané zo života ruského, vyňaté sú tak rečeno zo srdca Veľkoruska, zväčša z gubernie orelskej, z rodiska to spisovateľovho, ďalej z gubernie tulskej, kalugskej, karkskej a voronežskej. Hlavnia osoba, okolo ktorej dej — jestli tu o deji možno hovoriť — točí sa, je náruživý poľovník, ktorý túla sa s puškou a torbou sám alebo so svojim sluhom pešky alebo na „telege,“ od rána do večera, často dňom i nocou, nocúva pod holým nebom v nejakej mraznici¹⁾, v kolibe pri vatre s pastiermi alebo v chýžke sedliackej, a poznajúc tak život národa svojho z každej strany vypravuje svoje príhody. Dobrodružstvá tieto sotva sú vybájené, ony shôr spočívajú na skutočnosti. Turgeniev prežil mladosť svoju v svobodnej Božej prírode, medzi ľuďom ruským a stal sa náruživým poľovníkom. I zahorel vrelou láskou k prírode, i zamiloval si veľmi svoj národ. Jak prírodu tak i ľud studoval v jich tajomstvenných zvláštnosťach — a preto stal sa tak obľúbeným národným poetom. No vlast ho neuspokojila, on musel i druhé kraje a národy poznať, svoju otcinu s cudziňou, svoj národ s inými porovnať, on túžil po poznani ducha a vzdelanosti cudzozemska, kým sa mu pošťastilo tieto náčrtky napísať.

I zadivili sme sa, bo obe pojednania skoro rovnako znejú. No myslíme, že sa článkom týmto zavdáčime ct. obecnstvu svojmu, ktoré „Osvětu“ nedrží a že nik pojednanie naše za plagiat z výbornej „Osvěty“ držať nebude, bo jak p. Stašek, tak i my použili sme, nevediac o sebe, jedno a to isté zriedlo: „Die Russische Literatur u. Ivan Turgeniew. Von O. Glogau.“ Red.

¹⁾ Hegel veľmi zdarile učinkoval na mladých Rusov, Poliakov a Slovákov. Dôkazom toho je Herzen a Bakunin v Rusku, Garczyński, Mickiewicz a Krasinski v Poľsku a u nás Štúr a Hurban. Red.

¹⁾ Mraznicou menuje sa vo Zvolenskej stolici malá stodola so stajňou, vystavená na horských lúkach, kde dobytok nashromaždeným v lete senom v zime chovajú. Red.

Zriedka ľubia sa čitateľovi opisy krajov, preto nezaoberajú sa s týmito ani terajší poeti Turgeniev zaoberá sa ustavične s obrazami prírody i nikdy čitateľa nenúdi. Obrazy jeho sú vždy jaré, nové a pútavé, lebo on nenávidí všetky fráze, i kreslí len, čo sám videl, sám pocítil. On vo dne i v noci bol v prírode, on zakúsil každý vánok, každú búрку, často ležal celé hodiny na mäkkom mächu i nič inšieho nerobil, jedine pozoroval tvorenie sa oblakov, premeny slnečného svetla, krútenie sa a plynutie vlnky potôčnej, — načúval spevu pestrého ptáctva, šumeniu listov, hučaniu vetra. Príroda u Turgenieva není len stafážou k deju, není len personifikáciou sil, no ona vystupuje u neho činne, ona je u neho tak rečeno dramatisovaná i odpovedá celkom obraz jej udalostiam, objasňujúc ich hmlisté zakončenie. Na dôkaz toho podáme tu príklady.

Poľovník počul o jednom zachmúrenom o samotě žijúcom človeku, ktorého v okolí „vlkolakom“ menujú. A kde sa síde s nim! V neprístupnom lese, v tmavej noci; keď pred približujúcou sa búrkou pod kričok sa usadil, uzrel pri svetle hromového blesku „vlkolaka“, jako keďby bola obrovská jeho po-

stava zo zeme vyrástla. Vo svojej kolibe, kde sa dvoma nezdamnými deťmi sdržoval, rozpráva poľovníkovi pri kozube, kde jim triesky ohriace malé svetlo poskytujú, kým dážd do okienka plieska a vetor celým vetčným stavánim zatrasia, svoje duševnie rozpoloženie, i jeho príčinu, že mu totiž jeho žena s jedným túlavým mešťanom utiekla.

Jedného sparného poľudnia, keď i v tóni košatých stromov pri bublajúcom potôčku je od horúčosti znoj nesnesiteľný, rozpráva starý sedliak, ktorý práve zaprašžený a v roztrhanom odevu, sparnom a smädnom unavený z ďalekej cesty, kam sa bol za svojim zemským pánom pobral, sa vracia, o svojom zúfalom položení. Syn, ktorý ho poslal opatroval, umrel; úradník zdiera ho pre zaostale dane, ano i neľudský zemský pán neodpustil mu z nej ani krajciara. „Ale,“ riekol Vlas, zasmiejúc sa podivne, „vziať mi nič nemožno, čo by jak chceli, — všetko darmo. Oj, ty moja nevinná hlava!“ „Na druhom brehu potoka,“ podotkne poľovník vyprávajúci, „začal neкто pieseňku spievať. Ach, to znelo tak zádušne a ubohý Vlas pozeral tak trápne k zemi.“ —

(Pokračovanie nasleduje.)

Kritické úvahy

o Pet. Z. Hostinského smutnohre „Svätoslavičovci.“

Podal † *Ludovít Kubáni.*

(Pokračovanie.)

P. pôvodca *Vladimír* je dobre i pochopepený i prevedený; on je i samostatný i podrobujúci sa. — Komu sa ale podrobuje? Rade jednotlivcov? — . . Nie, . . no vóli vieče národa! Od tejto prijíma svoje oprávenie; — z tejto vóle národa odvádza svoje právo vlády. Pri tom všetkom má i on svoje vady, — čomu sa ale teším, ponevác bez chýb bárs jakého hrdinu si predstaviť ani nemôžem. Nevytýkam teda prirodzené vady Vladimirove, ale vytýkam to, že sú p. pôvodcom nie v príčinách, lež len vo výsledkoch odôvodnené. Čo pohlo ku pr. Vladimíra, že úkladne dá zavraždiť Jaropolka už vtedy, keď mu mier bol povolený? Pán pôvodca pravda Vladimíra tak predstavuje, jako by sa to bez jeho vedomia a pričinenia bolo stalo; lež v tom páde mal to i dokázať, — čo ale nemohol, ponevác z okolností samej katastrofy nevyvratne vysvitá, že o zamýšľanom skutku tom jakého takého predbežného poňatia mal, ponevác sa vražda v obore jeho panstva, dľa dejopravy v jeho vlastnej chyži vykonala. Keď toto nestojí,

teda je katastrofa nútená, čoby ja nerád dopustil. Nutená je preto, ponevác zločin ten není v nikom individualne odôvodnený. Vražedníci vykonavší ho, nemajú k tomu psychologickéj pohnútky, sú len nástrojmi. Koho nástrojmi? to p. pôvodca zamlčal . . . Nutnosť takejto katastrofy musí sa teda hľadať vo Vladimírovi samom, či v jeho osobnej intencii, ktorá sa tak vyhovoriť dá, že poistenie celosti nim utvoreného státu neomylnne vyhľadávalo túto bratrovraždu, ktorou p. pôvodca svojho hrdinu poškvŕniť sice nechcel, — ktorým všetkého uznania hodným náhľadom ale, vniutornému vývoju a cene dramatickej práci svojej ublížil.

Nápadné mi je v osobe a ráze Vladimíra i to, že p. pôvodca práve pri tejto okolnosti nedržiac sa historickej pravdy, púšťa ho pomoc hľadať na Zámorie bez všetkej príčiny a nevyhnutnej potreby. Dejoprava tvrdí, že Vladimír „uprchol,“ istotne byvše skôr Jaropolkom porazený. P. pôvodca práve z tejto porážky príštiacu sa nutnosť zapomína vyvieť, na veľikú škodu tak podarenej osob-

nosti Vladimíra. — Ráz Vladimírov tak, jako je vystavený, sotva poníží sa k hladaniu pomoci cudzej dotiaľ, kým sa samostatné prevedenie svojho zástoja nepokúsi.

Pri všetkých týchto vadách — opätne tvrdím, je Vladimír opravdový junák povesti slovenskej, a jako taký najskvelejší, najpodarenejšia osoba prítomnej smutnohry, čo síce ohľadom na konečný výsledok borby bratov ani ináč byť nemôže, preca za potažne podarené vystavenie jej, len p. pôvodcovi prislúcha česká sláva.

Nemôžem toto vrelé uznanie opätovať pri oceňovaní zástoja *Rognedy*. Ja aspon nechápem, čo p. pôvodca s touto snúbenicou Jaropolkovou pozdejšie Vladimírovou ženou chcel? Pravda, že smutnohra jeho požadovala i erotického momentu a skutočne mal ho na dostač v samom historickom dejí. Snúbenica bratova stane sa druhého brata ženou! Kolké tu pole na rozvíňovanie milostných pocitov lásky, sklamaných nádeji, náruživých vášni atd. A čo vyviedol p. pôvodca z tohoto nevyvratne jestvujúceho erotického konfliktu? Rogneda, keď jej otec oznámi zasnúbenie s Jaropolkom, osobne nič neodpovie, nehajúť vyjadrenie svojich citov sboru mládenčov a panien, potom pýtaná Vladimírom za muž, tohoto pyšne odmrštuje, a pozdejšie jako čo by sa nič nebolo stalo, nad mrtvolou svojho otca tomuto pohrdnutému, lež vífaziacemu Vladimírovi sa zasnúbi. Či úmyslne a či nevedomky predstavil nám p. pôvodca v Rognede závisť nehodný blud terajších kráľovských deér, ktoré sa sta žertvy na oltár kabinetnej politiky obetávajú, nemohúť nasledovať mohutný popud osobnej náklonnosti a lásky. Keď takúto obeť mienil p. pôvodca v Rognede vystaviť, nemá nič proti chatrnému rozvoju jej osobného rázu, ponevác sa z puheho nástroja dačo samostatného ani vyvíesť nedá. Lež, či na mieste bolo takéto pojmutie individualnosti Rognedinej, o tom mi nutno pochybovať, ponevác takýto pojem v historickej tragoezii, v ktorej všetko individualnými príčinami, teda enostami, alebo vadami rázu odôvodnené byť musí — oprávnenie nemá. Aspon sa protiví človeku tá ničím neodôvodnená protimluva citov Rognedy, javiaca sa v jej slovách. Raz odmrštuje Vladimíra udávajúce, že jej srdcom vláadne Jaropolk; keď hovorí k poslovi Radgostovi:

„Klaniam sa kniežatu — no slyš, čo rečiem:
U mňa srdce volí, u neho snáď Polock.
Z Polocku kňahyňa vence už slávila.

Otče! nutno veriť zvesti z Kyjeva,
Vojnou hrozí Vladimír Jaropolkovi.“

Neskor predstavuje sa opovrhnutý Vladimír nám tak, že mu Rogneda síce zdá sa byť nepriateľskou u mrtvoly otca, keď hovorí:

„Rozkážte knieža, kvietočku,
Aby sa rozvil i voňal — odtrhnutý.

Drevo i kyj zrúbe meč;
No srdce moje mám od Boha.

Tomu, kto v krvi otcovej meč zamočil,
Nedá poškrvniť deéra ruku svoju,
Tomu, kto dal vraždiť bratov,
Nedá zohyziť sestra dušu svoju —

Zlato moje tam leží, (ukazuje von)
A tu (ukazuje na srdce) diamant môj klope.
Srdce, či za to máš dve komory,
Abys do nich dvojaké kládlo poklady?
Áno, dvojným biješ úderom,
Mne a Jaropolkovi“

no, hneď podáva čo vífazovi ruku hovoriac:
„Máte Polock, berte i ruku moju!“

Zkade tento obrat Rognedíných citov?
„Či smrť otcova zapríčinila ho? Jaropolkov
pád ho nemohol, ponevác tento ešte žil a
veľkniežatskú moc ešte v rukách držal. Obrat
ten je psychologicky nedovolený, a potahom
na dejové okolnosti, nim ani nemôže byť.
Smrť otcova a bratova zapríčinená Vladimírom
sotva vzbudila lásku v niadrach Rognedy
proti tomuto i tak nenávidenému súperovi
jej prvotného zasnúbenca. Človek očakáva pri
páde otcovom — deérine slzy, kľatbu, a naj-
menej trpné poddanie sa osudu. Tu práve
na opak! Deva ponúka srdce a ruku tomu,
ktorý ju o otca a bratov pripravil. Nepriro-
dzený zjav a úkaz to! Duševní boj,
ktorýby ju k tomu výsledku bol viedol, ne-
vidieť nikde, — motívy žiadne, odôvodnené
ani nepokazené

Ja aspon tak myslím, keď p. pôvodca Rognedu i tak trpnou úlohou poddelil, že mal tomuto pojmu i v prevedení verným zostať. To jest, nemal jej do úst vložiť také slová, ktoré pocítiť nemohla, a skutočne ani nepocítila. Z dejopravy ruskej je známo, že manželstvo toto i tak nebolo šťastné, bo Vladimír sa i tak ďaleko zabúdol, že manželku svoju zabiť chcel. Že úmysel svoj nepreviedol, to len duchapritomnosti jich syna Iziaslava pripísať dlžno, ktorý podajúc otcovi obnažený meč riekol: „Ty nie si sám, otcé môj, syn bude svedkom!“

Prečo toto uvádzam? Na dôkaz toho, že Rogneda k Vladimírovi — a naopak — necítila lásku, že jich manželstvo spojily len politické záujmy, — nasledovne vyjavenie lásky zo stránky Rognedy je pomýlené a tak pomýlený i jej zástoj a ráz.

(Pokračovanie nasleduje.)

Príspevky k nauke o prízvučných rytmických rozmeroch v slovenskom básnietve.

(Pokračovanie).

Podali sme mienku troch popredných koryfejev česko slovenskej písemnosti o prízvučných rytmických rozmeroch v našom básnietve; no vyznať nám príchodí, že slová tie tvoria len úvod k našemu pojednaniu, ponevác dotýkajú sa vecí viac len zďaleka. Na poli tomto, vyznajme si to uprimne, veľké poklesky nachádzame u nás činené, a to nie len méne známymi, no i čelnejšími našimi poetami, — ba obávať sa bolo, že až veľmi upadneme do šlendrianu toho, jaký na pr. u Madarov v ohľade tomto vidíme. I nezaškodí, keď o veci tak vážnej obšírnejšie prehovorme. A tak počujme ešte, kým pristúpime k formulovaniu a stanoveniu pravidiel slovenskej prízvučnej prosodie, čo hovorí, a to už k samej veci, zovrubnejšie a systematickejšie otec slavistiky Dobrovský vo Fr. M. Pelclovej mluvnici („Grundsätze der Böhmischen Grammatik, Prag 1798,“ strana 203—216):

Všetky prízvučné slabiky sú prosodicky dlhé, a všetky neprízvučné sú prosodicky krátke¹⁾; a pravidelné usporiadanie prízvučných slabik tvorí poetický rytmus. Tu teda

¹⁾ Prvá slabika každého slovenského jako českého slova je vždy prízvučná; tak píše i Pelc na str. 9—12. vo svojej mluvnici, na pr. *hlava*, *roda*, *bylina*, *pravidlo*, *holubička*. V slove *hradit* je slabika *hrad* prízvučná, v slove *zahrada* — *za*, v slovách *do zahrady* — *do* čo predložka. Dĺžka spoluhlásky, alebo krátkosť, jako i skloňovanie a časovanie nezmenenia prízvuk na prvej slabike. Jednoslabičné predložky, či sú so slovom spojené alebo nie, odoberajú prvej slabike slova nasledujúceho prízvuk. Tak na pr. slabika *de* v slove *delat* má prízvuk, ztratí ho ale v slove *dodelat*. Pravidlo toto platí i pri jednoslabičných podstatných menách. Tak prízvuk na slove *pád* prejde a to i s dĺžkou samohlásky *a* na predložku, na pr. v slove *nápad*, *západ*. Slovo *ne* bere tiež prízvuk na seba zo slov, s ktorými sa spája, na pr. v slove *nedat*, *nevidet*, *nemám*. Predložky jednoslabičné odoberajú podstatným a prídatným menám prízvuk, keď nie sú i s nimi spojené, na pr. *na hrad*, *pred časy*, *pod stromom*, *za lesom*, *do pekla*. Prízvuk zpočívá na predložkách *na*, *pred*, *pod*, *za*, *do*; výnimku robia: *skrze*, *dla*, *krom*, *blíž*, lebo sa i čo dvojslabičné *skrze*, *podla*, *kromä*, *blížej*, užívajú.

neplatí žiadna posícia, jako u Latinákov; a dlhé samohlásky nečinia tu žiadnu výnimku, lebo zdvihanie alebo klesanie slabik vo veršových stopách závisí jedine od prízvuku. Možno sice pozorovať u starších a novejších poetov jednotlivé verše, zriedka celé sloky, ktoré zdajú sa byť dľa tohto pravidla prevedené, no neznám žiadnu báseň pozostávajúcu z asi dvadsiatych veršov, v ktorej by voskrz pravidlo toto šetrené bolo. Počítaly sa sice vo veršoch slabiky, no bez každého sriadenia sa zdvihu a klesu, nasledovne bez opravdivého rozmeru slabik (metrum), jako sa o tom zo zbierky básni Thamových (Praha 1785—8) presvedčiť môžeme. Prvá teda zásluha patrí p. Antonovi Puchmayerovi a jeho spolupracovníkom, ktorí vo zbierke básni a spevov (Praha 1795), najme v druhom sväzočku (1797), pravidlá opravdivej českej prosodie zachovali. Z príčiny tejto môžem zbierku túto milovníkom poesie českej odporúčať, lebo v nej najdú upotrebenie nasledujúcich pravidiel.

Pravidlá pre trochejické verše. Ponevác v dvojslabičných slovách jedine prvá slabika zvláštny dôkaz mať môže, zdvihuje sa prvá, druhá ale klesá, t. j.: všetky dvojslabičné slová sú pochejické, — ◡ : *sláva*, *skočil*, *skákal*, *búra*, *moro*. A ponevác slovný prízvuk prosodickú kvantitu slabik určuje, nerobí ani zdĺžená samohláska druhej slabiky žiadnu výnimku, a tak sú: *milá*, *budú*, *kravám* tiež trocheje. Tak spieval dľa pravidla tohto r. 1794 V. Nejedlý na deň narodenia cisárovho:

Země naše v štěstí plyne,

V rozkoši a v radosti.

Tupost, zpoura, bída hyne,

A Čech králi svému vine

Věnc svatě vděčnosti.

Ponevác naši starší poeti žiadon iný druh veršov neznajú, jako štvorstopový trochejický: — ◡ | — ◡ | — ◡ | — ◡ |, držali sa pravidla tohto náhodne, kedykoľvek totiž dvojslabičné slová jedno za druhým nasledovali, jako na pr. u Alexandra:

Mistři o tom dobře viedie,

Kak se všecky časy řiedie.

No často odchyľujú sa od pravidla tohto, najme keď jednoslabičné alebo trojslabičné slová popri dvojslabičných stojá. Stará báseň o spravodlivosti začína sa týmito veršami :

Pravdo milá tiež ť tebe.
 Proč *od nás vstúpila* vnebe,
 Komu sy nás poručila:
 Tiež ť tebe pravdo milá.
 Pravda ktomu odpovie die.
 Milý synu, toť *po vie die*.

Tu nie sú slová: *od nás, vstúpila, po vie die* — dľa prízvuku skandované.

Ponevác trojslabičné slovo prízvuk prvej slabiky ztratíť nemôže, musí za ním jednoslabičné slovo nasledovať, aby sme dva trocheje obdržať mohli:

— — — — —
 Pomáhá sy tedy sama
 Nožkami i křídýlkama,
 Do mlíka se opírá,
 Ven se zněho vydírá.

Zabr. 2. Sv. 31. str.

Tu dostáva teda (pri slove *pomáhá*) tretia slabika metrický prízvuk, a každé trojslabičné slovo je *creticus* alebo *amphimacer* — — — — — v trochejickom druhu veršov. Nesmie ale, keď má mať tretia slabika metrický prízvuk, za ňou nasledovať slovo, ktoré má zvláštny prízvuk, ktorý sa nedá oslabiť? Vo verši:

Poslední krok zlych a dobrých lidí
 Str. 110.

oslabuje sa veľmi slovo *krok*, ktoré čo podstatné meno pri svojom prídavnom mene prí-

zvuk utratíť nemôže. Dľa môjho sluchu musel by sa *poslední krok* takto skandovať: — — — — —. Podobne bych nebral *nevýhrál nič, nemluvil nič* — za dva trocheje. V básniach, ktoré pod náslovím: „Weytah dwosmyslných libozpěwů“ (v Prahe 1797) vyšly, sú v nasledujúcich dvoch veršoch:

Ach můj milý žehnej tě Bůh!

Jíž se bere *oděnně duch*

poslednie dva trocheje pochybené.

Stvórslabičné slovo platí tu za dve dvojslabičné, tvorí teda dva trocheje.

Tak spieva S. Hněvkovský v druhom sväzocku menovanej sbierky na str. 37:

— — — — —
 Kolikráte předěšeno,

Zarmauceno, potěšeno

Bylo srdce od mnohě.

Pri päť- a viac slabičných slovách nádobno len na prízvuk prvej slabiky pozor dať, aby nebol z miesta pohnutý:

— — — — —
 Pakli neposlechnete,

Bídny konec vezmete.

Str. 29.

— — — — —
 Maucha nenavrátila,

Tamže.

Slibovalas vždy lásku,

Str. 141.

Kde svá stará roztahuge

Nestvořenost nepostizitelná křídla,

Puchm. str. 27.

(Pokračovanie nasleduje.)

Najnovší slovanský literárni ruch.

Polské písomníctvo. Poľská literatúra obohatená je rozsiahlym filosofickým dielom, o ktorom poľské časopisy s veľkou pochvalou sa rozpisujú. Je to „Panteon wíedzy ludzkiej lub pantologia, encyklopedja wszech nauk i umiętnoścí, propedeutyka powszechna i wielki system filozofii.“ Znamenity spis tento pochodí od ě Bronislava Trentowského, ktorý po jeho smrti prišiel do rúk slavného Kar. Libelta. Celé dielo pozostávať bude z 30 päťhárkových sošítov. — Známy učenec V. A. Maciejowski vydal vo Varšave nový spis: „Dopełnienia historyi prawodawstw (zákonodarstvo) slowiańskich.“ Spis tento je jakoby predmluvou rozsiahleho spisu. I obsažené sú v ňom výsledky mnohoročného bádania o pôvode Ruska, Poľska a Nemecka. Maciejowski sľubuje vydať rozbor najstarších pamätíkov poľského práva v spojení s historiou Poľska, Ruska a Litvy, ďalej historiú roľníckej triedy v pomere politickom, národnohospodárskom a spoločenskom. — Alfred Szczepański vydal v Poznani: „Szkoly i wychowanie w Polsce. Przegląd historyczny od

najdawniejszych, do najnowszych czasów.“ Ačkoľvek spisovateľ o obsiahlej látke veľmi stručne pojednáva, chvália časopisy poľské tento spis, tvrdiac, že stručnosť není jeho cene na újmu. — Nákladom „Gazety lekarskiej“ vychádza „Biblioteka umiętnoścí lekarskich.“ Spisy tejto biblioteky pojednávajú nielen všeobecne o jednotlivých odvetvách medicínskej vedy, no i menovite sleduje najnovšie výskumy na tomto poli. Dosiaľ vyšlo 30 sväzkov, v ktorých nektoré diela sú úplne zakončené, jako: Praktická anatomia od dr. Mayzla, Auskultacia a perkusia od dr. Wyrzykowského a. t. d. Ďalej vychádza dôkladný prehľad postupu a rozvoja nauky lekárskej v XIX. storoci od dr. Luszkiewicza a iné. — F. H. Richter vo Lvove vydáva „Biblioteku narodowu,“ z ktorej už 10 sväzkov vyšlo; sú to najviac povesti a básne od B. Boleslawity, W. Łozińskiego, T. Lenartowicza, Bałuckého (Elpidona), A. Gillera, Z. Kaczkowského a Pauliny Wilkońskiej. — „Dług honorowy, powieść oryginalna przez Ad. Belcikowskiego.“ Po-

vesť táto pochádza od znamenitého básnika, ktorého diela, jako „Król don Juan,“ „Hunniadi“ atd., veľkej obľuby došly. — „Herman i Dorota,“ poema v IX povestach J. W. Götheho preložil hexametrom poľským L. Jenike. Dielo vyšlo vo Varšave u Jos. Ungera. — „Zla Wróżba,“ povest táto vyšla od autora „Ostatnej Ofiary“ vo 2 sv. vo Lvove.

Juhoslovanské písomníctvo. Juhoslovanské družstvo svätogeronymské malo 20. Jan. hlavnie zasadnutie. Z reči predsedovej vysvitá: imanie spolkové zrástlo už na 27.441 zl. Behom štyriročného svojho trvania vydal spolok 11 kníh, náklad jich vyrástol z 3000 na 8000 výtiskov. Na rok 1873 chystá sa k tlači „Populárná fyzika od nášho rodáka B. Šuleka a začiatok obsírného diela „Život svetih.“ — „Matica ilyrska“ v Záhrebe bude premenená v „Maticu“ k vydávaniu spisov zábavných a populárno-vedeckých. Stanovy vypracujú sa na základe stanov „Uměleckéj besedy“ a „Maticy lidu“ v Prahe. „Juhoslovanská Akademia“ má sa zaoberať výhradne so spisami prísno vedeckými. — Kosta Jovanovič, bývalý profesor na vys. školách belohradských, vydal národno-hospodárske dielo „Narodna ekonomija za svakoga.“ — „Poviestni spomenici zagrebačke biskupije 12. i 13. stoljeća,“ kniha táto vyšla od J. K.

Tkalčiča i obsahuje 252 listín z r. 1134—1299, dôležitý to prameň nie len pre cirkevnie dejiny biskupstva záhrebského ale i pre politické dejiny a topografiu Chorvátska vôbec. „Juhoslovanská Akademia pokračovať bude i tohto roku vo vydávaní starších spisov Chorvátskych. Práve nachádza sa v tlači „Razline pjesni Nikole Dimitrića,“ rodom z Dúbravnika, a v tomto roku ešte vydané budú dramatické práce Nik. Nalješkovića. — „Vienac pjesništva hrvatskoga i srbskoga“ zostavil August Senoa, i pripravuje ho Dragutin Albrecht pre svetovú výstavu vo Viedni. Kniha ozdobená obrazami obsahuje 200 umelých básni od 85 básnikov chorvátskych a srbských, počnúc od XV. storočia až po naše časy. Bude to dielo, ktoré sa bude môcť dôstojne postaviť k boku najlepším tohto druhu dielam inojazyčným. — V chorvátskom „Venci“ uverejňuje dr. F. R(ačky) ukážku „Osvobodeného Jeruzalema“ od Torkvata Tassa. Podľa vypravovania jeho našli sa len dva preložené spevy, ktoré pochádzajú od J. Gunduliča, v knižovni bratov Alčevičov v Makarskej; od tých získaný je drahocenný rukopis pre gymnasiálnu knižovňu v Zadře a verný opis zhotovený pre „Juhoslovanskú Akademiю“ v Záhrebe.

(Pokračovanie nasleduje.)

Knihy a spisy redakcii zaslané.

Stará vierouka slovenská. Napísal *Peter Z. Hostinský.* Vek prvý, kniha prvá. Majetok „Nakladateľského spolku vo Veľkej Revúci.“ Číslo III. V Pešti, tlačenou „Minervy.“ 1872. VIII. Str. 122. Cena?

Slovenský národný zábavník. Usporiaduje *Ján Francisci.* **Povesti Jána Kalinčáka.** Sväzok V. a VI. obsahujú: Knieža liptovský, Serbiánka, Mládenec slovenský, Svätý Duch a Mních. Turč. Sv. Martin. Tlačou a nákladom knižnič.-účast. spolku. 1873. Malá VIII. Sv. V. str. 205, cena 60 kr., sv. VI. str. 132, cena 40 kr.

Háj. Časopis pro „lesníka, myslivce a přítele přírody,“ vychádza každé tri týždne v sošitoch 2—3-hárkových. Majiteľ a redaktor *J. Doležal,* spoluredaktori *K. Schindler.* a *P. Hobza.* Dobrý časopis tento, ktorého (ročn. II.) vyšlo posiaľ 5. číslo, vychádza v Královom Krádeci. Celoroč. predpl. cena je 5 zl. I odporúčame ho lesníkom našim.

Krakonoš. Prostonárodný věstník politický, národno-hospodársky a samosprávný. Orgán severovýchodních Čech. Majiteľ *Ant.*

Čapek, vydavateľ a redaktor *Ferd. Marjanko.* Vychádza v Jičine v nedeľu a vo štvrtok. Predpláca sa štvrťročne 1 zl. 40 kr.

Obrazy života. Obrázkový časopis pre zábavu a poučenie. Red. *Fr. Peřina,* majit. *Fr. Bartl* v Prahe. Posiaľ vyšlé 13. čísla obsahujú veľmi rozmanité a zaujímavé články.

Opavský týždenník. Vydavateľ a redaktor *Ján Zupal.* Vychádza každú sobotu v Opave. Predplatná cena na rok 3 zl. 40 kr.

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Red. a vydav. *Vác. Vlček.* Roč. III. diel I. Č. 4. So zaujímavým obsahom.

Slovanský obzor. Čtrnácti-denník pro záležitosti slovanské. Vychádza v Prahe (Staré město, stará poštovská ulice č. 7.). Odpovedný redaktor *V. Němec,* nákladom a tlačou *B. Krečmara.* Celoročná predpl. cena 6 zl.

Světobzor. Velký obrázkový týždenník. Odpovedný redaktor *Jos. J. Kořán,* vydavateľ a majiteľ dr. *F. Skřejšovský.* Praha, Krakovská ulice č. 583—II. Celoročná predplatná cena 6 zl. 40 kr., s prílohou „Bazarom“ 10 zl. 40 kr.